

Analyselogg som virkemiddel for refleksivitet i kvalitative studier

Michael 2010; suppl 9: 55–60.

Mitt PhD- prosjekt heter «Kronisk utmattelsessyndrom – fra erfaring til kunnskap». Et av delprosjektene har til formål å undersøke hvordan fysisk aktivitet oppleves av pasienter med kronisk utmattelsessyndrom. For å skape best mulig samsvar mellom prosjektets problemstilling og forskningsdesign valgte vi å bruke kvalitative metoder og jeg begynte med godt mot å lese meg opp. Vi gjennomførte datainnsamling med fokusgrupper og vurderte nøye utforming av spørsmål, utvalgsstrategier og antall grupper. Metodiske avveininger i forhold til bearbeiding av data omfattet blant annet. informasjonssikkerhet, transkribering og analyse. De to første gikk greit, men analysefasen var ikke så lett å lese seg til. Erfaringene fra analysen av to fokusgrupper med spesiell vekt på dokumentasjon og mester/svenn-forhold danner grunnlag for refleksjonene nedenfor.

Innsikt i analyseprosessen

Tolkningen av materialet vil være avhengig av spørsmålene som stilles, hvilket perspektiv en har og valg av analysemetode. Metodelitteraturen forklarer de ulike trinnene i analyseprosessen, men inneholdt lite om hvordan en kunne holde orden på tanker og endringer underveis. Forskningsprosessen skal være robust og transparent, og avgjørelser tatt underveis synliggjort så en annen forsker kan se hvordan prosedyren har vært. Om kvalitative studier skriver Malterud at:» Different researchers might access different, although equally valid, representations of the situations studied.» (1). Det at samme datamateriale kan gi ulike funn gjorde det for meg enda viktigere å være transparent på valg jeg gjorde underveis i analyseprosessen. I vårt prosjekt valgte vi systematisk tekstkondensering som analysestrategi (2). Nedenfor beskriver jeg trinnene i systematisk tekstkondensering, hvordan jeg brukte analyselogg for å dokumentere prosessen, framgangsmåten vi fulgte og funnene vi gjorde. Til slutt beskriver jeg mine tanker og refleksjoner underveis og i etterkant.

Helhetsinntrykket

Hensikten med første analysetrinn er å bli kjent med materialet. Fokusgruppene med kronisk utmattelsessyndrom- pasienter handlet om deres erfaringer med fysisk aktivitet. Før gjennomføring av intervjuene hadde vi skrevet ned egen forforståelse (hva vi trodde vi ville finne), og umiddelbart etter intervjuene ble tanker diskutert og nedtegnet. Dette sammen med grundig gjennomlesing av transkriptene utgjorde grunnlaget for å skrive ned egne forslag til tema. Medforfatter gjorde det samme og på første analyse møte hadde vi med de utarbeidede forslag til *tema*. Temaene ble grundig diskutert for så i fellesskap å bestemme førsteutkast til felles tema. Vi brukte analyseloggen til å begrunne og definere temaene som vi hadde forhandlet fram på bakgrunn av gjennomlesning av helhetsinntrykket fra intervju situasjonen og gjennomlesning av transkriptene, og ytterligere endringer ble dokumentert. I tillegg ble problemstillingen for prosjektet reformulert og begrunnet (3).

Disse temaene er ikke utarbeidet ved hjelp av systematisk refleksjon, men representerer et første intuitivt og databasert steg i organiseringen av materialet (2, s 101). Det var en nyttig start på analysen å dokumentere disse første tentative temaene og hvordan vi samlet oss om en felles forståelse av tema. I etterkant har det derfor vært lett å følge egen tankerekke. Dette trinnet var som å bade i materialet, og det hadde vært enkelt bare å oppgi hva som dukker opp av tema (3). Ved å diskutere «emerging themes» med en annen og skrive ned våre felles tema og tanker rundt dette blir det lettere å se den røde tråden. Hvordan en skal dokumentere valg som tas er et gjennomgående problem uansett hvilken metode en bruker. I Grounded Theory vises det til bruk av memoer for å hjelpe forskeren å finne «emerging themes» (4). Ved å skrive ned de avveininger, endringer og beslutninger som gjøres løpende kan det bli enklere å se hvordan ulike mønstre kan utvikle seg.

Meningsbærende enheter – fra tema til koder

Det andre trinnet i analysen har som hensikt å organisere den delen av materialet vi ønsker å se nærmere på (2). Her utvikler vi våre hovedmønstre fra temaer til *koder*. I dette prosjektet hadde vi et overkommelig datamateriale og valgte å bruke «klipp-og-sorter» metoden. Vi klippet ut tekstbitene som hadde en selvstendig mening i forhold til prosjektets problemstilling, også kalt meningsbærende enheter. De meningsbærende enhetene diskuteres og med utgangspunkt i temaene begynner systematiseringen. Dette kalles koding.

Gjennom kodingen av de meningsbærende enhetene utviklet vi det opprinnelige tema «Betingelser for god aktivitet» til «Å bevege seg». Dette ble beskrevet i analyseloggen på denne måten:

Tema		
LL	FELLES	KM
Lystbetont	BETINGELSER FOR GOD AKTIVITET	Lyst/plikt Ansvar/forventning
Avspenning/aktivitet	HVA ER HVILE/ AVSPENNING	Hvile aktivitet
Totalbelastning/rytme	TOTALBELASTNING	Hverdagsliv/trening
Symptomer	NEGATIVE SYMPTOMER	Symptomer på negative symptommønstre

Figur 1. Fokusgruppen hadde som tema erfaringer med fysisk aktivitet. Før gjennomføring av første intervjuene hadde vi skrevet opp egen forutforståelse for tema, og umiddelbart etter intervjuene ble tanker skrevet ned. Dette sammen med grundig gjennomlesing av transkriptene utgjorde grunnlaget for å skrive ned egne forslag til tema som så ble diskutert, argumentering fram og tilbake for så i fellesskap å bestemme førsteutkast til tema. Jeg må ta et forbehold her og det er at jeg fortsatt har problemer med ordene tema, kategorier og koder. Har valgt å bruke ordene tema og undertema konsekvent.

«Å BEVEGE SEG (tidl. 'fysisk aktivitet') omfatter tekster om alle typer trening, inkl turgåing – beskrivelser av hva de gjør (dose, puls, også litt om følelsen rundt det, hvordan det oppfattes) på godt og vondt»

Kodearbeidet skal sortere og samle alle de meningsbærende enhetene som har noe viktig til felles i koder som raffineres fra de opprinnelige temaene. Ved å dokumentere endringer og valg i analyseloggen kunne vi følge vår egen tankerekke i etterkant. Et uttrekk fra analyseloggen viser hvordan en gruppe meningsbærende enheter ikke foreløpig har fått noen plass

«Gode og dårlige råd' får foreløpig være egen kode som heter **ØNSKER VEILEDNING**. Husk: denne er liten, neppe selvstendig, bør nok innarbeides i en eller flere av de andre.»

Denne koden endte som en undergruppe under koden: «Review of energy usage may adjust expectations, diminish stress load and assist in achieving the right balance» (5).

Ved å være eksplisitt på valg og begrunnelser og registrere hvordan de viktigste mønstrene utvikle seg, har det i etterkant vært enkelt å gå tilbake

når vi har undret oss over hvorfor ulike koder og kodegrupper ble utviklet. Det har også vært lettere å gå ett skritt tilbake og to skritt fram når vi har sett at en kode kanskje ikke har vært helt vellykket eller fanget med tilstrekkelig klarhet det fenomenet vi ønsket å undersøke. På denne måten ble kodene videreutviklet helt til artikkelen ble sendt inn. Veien fra «Å bevege seg» til koden «Ownership, enjoyment and responsible use of energy» lar seg følge i analyseloggen ved at endringer og valg er beskrevet underveis (5).

Kondensering – fra kode til mening

I trinn tre skulle vi abstrahere den kunnskap som hver av kodegruppene representerer (2, s 106). I analysestrategien systematisk tekstkondensering gjøres dette ved å lage en fortelling i jeg form ('kondensat') som inkluderer alle de meningsbærende enhetene i hver av kodegruppene, med undergruppene som avsnitt. Prosessen er ikke lineær – hver gang vi oppdaget at en kode burde raffineres, gikk vi tilbake til trinn to. På denne måten ble kodegrupper og undergrupper reorganisert og titler endret ettersom analysen gikk videre.

Kodegruppen Å BEVEGE SEG har endret navn til TRENING og inneholder undergruppene aerob aktivitet (tur, gange, ski styrketrening) og stabilitetstrening, bevisstgjøring og passiv behandling: basseng (Qigong, Feldenkreis, fysioterapi). Kondensatet for sistnevnte ser slik ut:

«Det å få kontakt med kroppen sin gir trygghet og en følelse av å eie kroppen sin. Jeg har lært meg å tyde signalene i kroppen fordi vi har holdt på med rolige ting. Jeg fikk enkle øvelser for skuldre og nakke for bruke musklene litt og smøre ledd og muskler etter to års dvale. Det å styrke den muskulaturen som er inntil skjelettet har vært spennende å lære. Jeg føler at det å lære avspenningen har gitt meg en dypere form for hvile. «

Ved å skrive kondensatet som en førstepersonsfortelling ble materialet veldig nært, og det ble lettere å sikre seg at alt vi hadde regnet som meningsbærende enheter ble inkludert i analysen og havnet i riktig kodegruppe. Da vi på denne måten kondenserte historiene fra intervjuene, så vi for eksempel tydelig at vi ikke måtte avgrense fysisk aktivitet – verken god eller dårlig – til treningsrommet. Vi begynte å få øye på mønstre som kunne tyde på at tilsynelatende samme aktivitet virket forskjellig avhengig av om det var plikt eller lyst. Alle de ulike kodegruppene refererte tydelig tilbake til det empiriske materialet og slik ble det mulig å gå tilbake i egne beslutningsprosesser. Målet var å sikre at analysen formidlet det informantene hadde fortalt og ikke det vi trodde de hadde fortalt.

Sammenfatning – fra kondensering til beskrivelser og begreper

I analysens fjerde trinn skal bitene settes sammen igjen – rekontekstualisering. Funnene skal sammenfattes i form av gjenfortellinger som kan legge grunnlag for nye beskrivelser eller begreper som kan deles med andre (2). Dette gjorde vi i tredjepersons form og skrev direkte på engelsk da dette var språket vi skulle bruke i publikasjon. Når sammenfatningen for hver kode og kodegruppe var ferdig, valgte vi ut et treffende sitat som eksemplifiserte teksten best mulig.

Sammenfatning av kodegruppen «trening» og subgruppen «aerob aktivitet og stabilitetstrening» ble slik:

«Getting to know how the body works and its signals gives ownership. By doing small and specific exercises slowly and controlled it is easier to get to know your own body. Simple exercises for neck and shoulder, stabilising exercises for body «leddnær muskulatur» seem to help to get started doing exercise and increase body awareness in a positive way. In addition relaxation exercises bring on better rest.»

Denne ble videreutviklet språkmessig og innholdet pusset på og revidert slik at den nå ser slik ut:

«Learning how the body responds to physical and mental strain and listening to its signals increased the awareness and adequate responses, said the participants. Small and specific exercises done slowly and in a controlled manner were perceived facilitating the process of getting to know their own body. Simple exercises for neck and shoulder, stabilising exercises for muscles close to the joints were reported as helping them get started and increasing body awareness in a positive way. Almost all the participants related that relaxation exercises brought on better rest» (5).

Materialet ble skrevet om utallige ganger, men ved å ha analyseloggen som en «decision audit trail» var det mulig å sjekke at tolkninger og funn fortsatt var forsvarlig dataforankret og formidlet hva informantene faktisk hadde sagt. En kollega sa det på denne måten » «Veldig nyttig, en ser liksom hvert trinn klarere, i stedet for å revidere og revidere så har en det liksom fortløpende og kan raskt ta et kikk bakover hvordan kategorier utvikler seg.»

Oppsummering

Analyselaggen er for meg et redskap slik at forskningsprosessen kan bli gjennomiktig og etterprøvbart. Det var et redskap som var nyttig for å se

- utvikling og endring av tema
- utvikling av koder og subgrupper
- hvordan datamaterialet brukes
- overgangen fra datamaterialet til den abstraherte teksten
- alle endringer underveis

Analyseprosessen blir mer transparent ved at begrunnelser for valg og beslutninger i alle faser blir loggført. Dette er i tråd med erfaringer jeg har fra sekundærforskningen. I en systematisk oversikt er det et krav at alle stegene i prosessen er transparente og etterprøvbare. Ved å bruke analyselogg ved kvalitative analyseprosesser er det enklere for medforskere å følge den analytiske tankegangen, slik at en oppnår transparens i forhold beslutningsgrunnlag og valg. Etterprøvbarehet er ikke et mål innen kvalitativ forskning, men analyselogg kan gi både forsker og medforsker innsikt i perspektiv brukt og hvordan det er reflektert rundt avgjørelser. For en novise i analyse av kvalitative data har analyselogg vært en måte å strukturere arbeidet og en måte å få dokumentert avgjørelser. Det er et hull i metodelitteraturen at ikke denne prosessen er beskrevet på en enkel og forståelig måte.

Litteratur

1. Malterud K. Shared understanding of the qualitative research process. Guidelines for the medical researcher. *Fam Pract* 1993; 10(2):201-206.
2. Malterud K. Kvalitative metoder i medisinsk forskning. En innføring. 2 ed. Oslo: Universitetsforlaget, 2003.
3. Hvas L. Medicin til raske – en syk ide? Medikalisering og risikotænkning i almen praksis belyst ved kvinders overgangsalder. København: Institut for Folkesundhedsvidenskab, Center for Sundhed og Samfund, Københavns Universitet, 2008.
4. Glaser B, Strauss A. The discovery of Grounded theory: Strategies for qualitative research. Chicago: Aldine de Gruyter, 1967.
5. Larun L, Malterud K. Finding the right balance of physical activity. A focus group study about experiences among patients with chronic fatigue syndrome. *Patient Educ Couns* 2010; e pub(doi:10.1016/j.pec.2010.05.027).

Lillebeth Larum
Seksjon for primærhelsetjenesten
Nasjonalt kunnskapssenter for helsetjenesten
Postboks 7004 St. Olavs plass
0130 Oslo
lillebeth.larum@kunnskapssenteret.no